

Van elitebezigheid tot algemeen cultuurgoed

Het gelijkspel van de sport

Wie voetbalfoto's bekijkt van zo'n honderd jaar geleden ziet een verrassende overeenkomst met de situatie van nu: de kleding van de spelers. Sinds enige jaren zijn de shirts en shorts bijna net zo flodderig en ruimvallend als vroeger. Maar er ligt wel degelijk een wereld van verschil tussen het voetbal van toen en nu. En dat geldt niet alleen voor voetbal maar voor het hele fenomeen sport.

Honderd jaar geleden werd er op flinke schaal gesport in Nederland. Het begrip sport omvatte meer en andere takken van bezigheden dan wij nu aannemen: jacht, schieten op dieren, kegelen, kolven, krulbollen, beugelen en valkenieren. Is dit sport? Of moeten we ons beperken tot de schaarse gegevens over sport die het Centraal Bureau voor de Statistiek sinds enkele tientallen jaren publiceert, namelijk het aantal zwembaden en voetbalvelden?

Olympische Spelen

Een sluitende definitie van sport is moeilijk te geven. Als je sport definieert als lichamelijke inspanning, dan vallen schaken en dammen er niet onder. En als het inderdaad zo is dat het een lichamelijke activiteit betreft, waarom is *ballroomdancing* dan pas de laatste jaren, aarzelend en onder hoongelach (net als kunstzwemmen) aan het sportfront verschenen?

Moeten we een begrip inbouwen als liefhebberij of voor je plezier? Nee, want er spelen zeer grote financiële belangen mee en de geruchten over het omkopen van scheidsrechters zijn ook niet nieuw.

Moeten we het begrip beperken tot Olympische sporten? In dat geval vallen evenementen als touwtrekken, hoogspringen zon-

der aanloop, rugby, lacrosse (een balspel dat lijkt op hockey) enzovoort er ook onder, want die zijn ook ooit op de Olympische Spelen uitgeschreven.

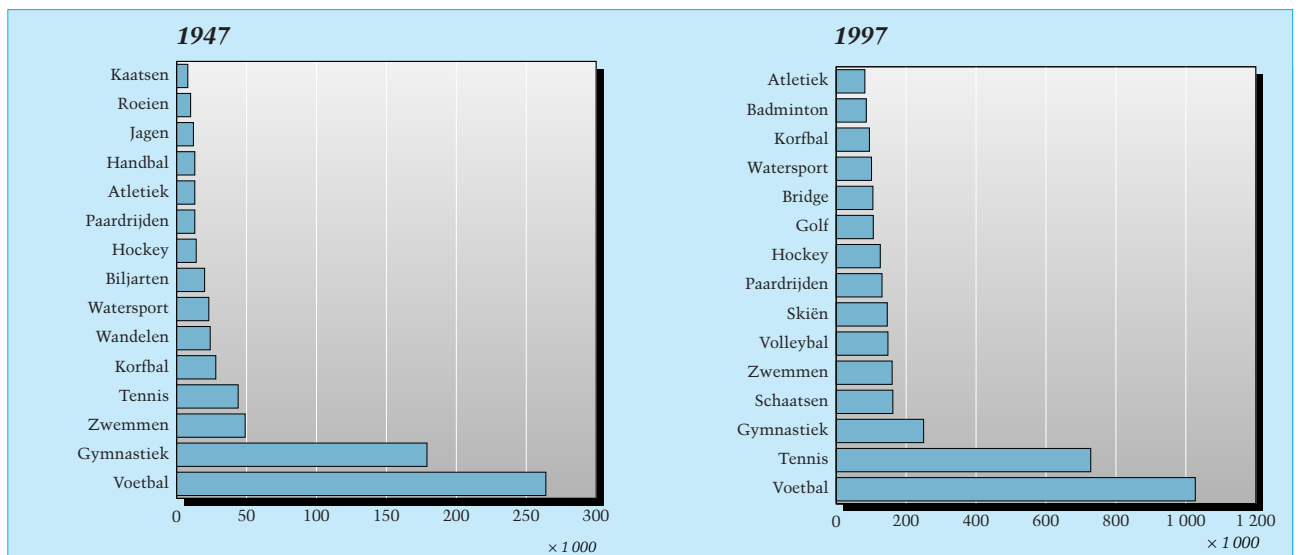
Reserveren we het begrip sport dan alleen voor buitensporten, zoals in de negentiende eeuw? Nee, de titel voor het Nederlandse herenteam volleybal op de laatste Olympische Spelen zegt waarschijnlijk genoeg. Het moge duidelijk zijn: sport is niet eenvoudig te definiëren. Bij de meeste activiteiten speelt het wedstrijd-element een belangrijke, maar geen overheersende rol. De welvoorvoede welvaartsmens die van zijn dokter het advies krijgt om af en toe eens te gaan joggen zal bij iedere CBS-enquête op de vraag 'Doet u aan sport?' trouwhartig 'ja' invullen.

Uitdossing

Kwantificeren van sport heeft nadelen. Zeker, je kan het aantal beoefenaren gaan tellen, zoals het NOC/NSF regelmatig doet. Dan blijkt dat voetbal de grootste sport is, met meer dan een miljoen beoefenaren in georganiseerd verband. Op een goede tweede plaats met ruim 700 duizend actieve beoefenaren komt tennis, en op de derde plaats gymnastiek met 350 duizend sporters.

De zendtijd op televisie die wordt besteed aan voetbal en gymnastiek staat in geen enkel verband met het aantal beoefenaren.

Ledental vijftien grootste sportbonden

De voetbalwedstrijd Nederland – Duitsland (1910).

We hebben het dan nog niet eens over het aantal kijkers. Harry Eggen demonstreerde in zijn bijdrage aan dit blad in december 1998 al de wanverhouding tussen de uitzenduren gewijd aan tennis en het aantal kijkers.

Krukken en cracks

Sport en populariteit van sporten zijn vaak nationaal bepaald, soms zelfs regionaal. Zo is in Zwitserland schieten de populairste sport, in Oostenrijk skiën, in Nieuw Zeeland rugby, in de Verenigde Staten American football en in Japan honkbal. Judo komt daar pas op de zesde plaats.

Laten we ons tot Nederland beperken. In 1910 waren schaatsen, kaatsen en voetbal de populairste sporten, gemeten naar het aantal sportbeoefenaren. Twintig jaar later waren dit voetbal, schaatsen en gymnastiek. Rond 1975 verdrong tennis het schaatsen en in 1997 bezette tennis de tweede plaats, achter voetbal natuurlijk, met als derde gymnastiek.

De verschuiving in de populariteit van sporten is een doorgaand proces. De cijfers die NOC/NSF verzamelt, zijn gebaseerd op de officiële ledenaantallen van aangesloten sportbonden. Ik weet van mijn eigen sportclub dat het officiële ledental te laag wordt opgegeven om niet te veel contributie aan de overkoepelende sportorganisatie af te staan. Ik kom met nog een opmerking over sportersaantallen: wie twintig jaar geleden in verkeerd gezelschap bedeesd zei dat hij ging golfen, werd met een scheef oog aangekeken. Thans kan diezelfde golfer weer rekenen op een scheef oog, nu uit jaloezie, want de capaciteit aan golf-terreinen in ons land is stukken kleiner dan het aantal potentiële spelers.

Koningsport

De enkele cijfers hierboven gaven een indruk van de schuivende populariteit van sporten in Nederland. Sommige sporten zijn in de honderd jaar van elitebezigheid tot algemeen cultuurgood geworden. Zeer duidelijk is dit aan te tonen voor tennis. Vroeger een koningsport, nu slaat iedereen wel eens een balletje. Het roeien heeft een geheel andere ontwikkeling doorgemaakt. Nederlanders roeiden al eeuwen in sloepen, vletjes, bootjes en andere vaartuigen. Kort nadat vanuit Engeland het wedstrijdelement was ingevoerd, raakte roeien in de sfeer van de bovenbazen en zelfs van brallerige studentensporten. De winnende Holland Acht op de Olympische Spelen is een kort moment erg bekend geweest, maar wie kent de namen van de roeiers nog? Vergelijk dat eens met de eeuwige waardering voor het Nederlandse voetbalelftal dat in 1974 slechts tweede werd. Laatst nog figureerde een aantal van hen in een tv-reclame.

Commercie winnaar

Uit cijfers van het NOC/NSF zou af te leiden zijn dat het aantal sporters in individuele sporten toeneemt ten nadele van de teamsporten. Ik weet niet of hier alleen darter Raymond van Barneveld wordt bedoeld, maar ik zie wel dat voetballen de grootste sport is en blijft, niet alleen in Nederland maar in de hele wereld. De aandacht voor het Europees kampioenschap en het wereldkampioenschap voetbal overtreft alle kijkcijfers, zelfs die van het Eurovisiesongfestival.

We zien wel dat nationalistische gevoelens de afgelopen honderd jaar de sport in de greep hebben gekregen. Wie nu de WK voetbal wint, is de absolute koning en kan rekenen op een

Tennissen in Klarenbeek (1918).

gigantische ontvangst thuis en een goedgevulde geldbuidel. Dat zal het tweede grote verschil met honderd jaar geleden zijn: de invloed van de commercie, het geld, de financiële belangen. Mediamagnaat Murdoch dreigt Manchester United op te kopen, Ajax gaat naar de beurs (en vergeet de landstitel) en een beetje tennisser houdt er op zijn 25e mee op om te gaan wonen in Monaco.

Speelde het geld honderd jaar geleden dan helemaal geen rol? Maar dat is niet zo. In Engeland vond een eeuw geleden de scheiding plaats tussen rugby union en rugby league. Bij rugby league betaalde de ontvangende ploeg de tegenstander. Immers, de wedstrijden vonden op zaterdag plaats en in dat geval zouden de mijnwerkers en arbeiders een hele dag loon missen. Gevolg: een tot op de huidige dag voortdurende scheiding tussen beide rugbyvormen. Vijf jaar geleden is echter rugby union ook voor de bijl gegaan voor geld en het gevolg is dat er amper nog rugby union op de BBC te zien is. De uitzendrechten zijn verkocht aan Sky die veel meer kon betalen. Rugby league, de van oorsprong met geld 'besmette' vorm, is wel iedere zaterdag op de Engelse publieke omroep te bekijken.

Massalisering

We kunnen zonder meer spreken van massalisering van de toeschouweraantallen. In tegenstelling tot wat wel eens wordt beweerd, is de aandacht van de Nederlandse pers voor sport altijd groot geweest. Theo Stevens, docent Sportgeschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, berekende dat de dichtheid

aan sportbladen in Nederland zo ongeveer de hoogste ter wereld is. In 1882 verscheen al het eerste sportblad *De Nederlandsche Sport*. Uiteraard ging de aandacht in dat blad uit naar de toen populaire sporten zoals watersport, jacht en schaatsen, maar vooral naar de paardenrennen. In het blad stonden keurig de uitslagen van de races vermeld en het lijkt erop alsof het blad aanvankelijk niet was bedoeld voor de beoefenaren van sport zelf maar voor de toeschouwers.

In de loop der jaren deden andere sporten hun intrede in het blad zoals voetbal, wielrennen tennis, atletiek en kaatsen. Rond 1900 namen ook deftige kranten als de *Nieuwe Rotterdammer* in hun kolommen berichten op over sportgebeurtenissen en geleidelijk aan is de aandacht voor sport groot geworden.

Aparte sportbijlagen op maandag zoals we die tegenwoordig kennen, waren er vroeger niet. Wel gaven de kranten toen eigen sportbladen uit.

Beslispunt

Zo zijn we uiteindelijk toch op een paar grote verschillen gekomen met een eeuw geleden: de allesoverheersende rol van geld, de grotere plaats van sport in het dagelijkse leven, de introductie van nieuwe sporten, de neergang van andere sporten, de enorme aantallen toeschouwers (via de televisie), de veralgemenisering van elitesporten, het toegenomen en vaak agressieve nationalisme, en niet in de laatste plaats een beslispunt in de politiek: een echte staatssecretaris. Voorbij is de tijd van de Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam toen de Tweede

Kamer nipt subsidie voor de organisatie afwees. Het kabinet viel overigens niet. Tegenwoordig is op de Rijksbegroting een post voor sport vrijgemaakt.

Professionalisering

Ongemerkt is sport een steeds groter onderdeel van ons dagelijks leven geworden. Op straat, in de huiskamer, zelfs in de slaapkamer waar dekbedovertrekken van sportclubs hun intrede hebben gedaan, op het werk waar het aantal ziekmeldingen tijdens de WK en EK voetbal opvallend stijgt, in de vrije tijd, in kranten, op de televisie en in de politiek.

Een zeer groot, nog onbesproken verschil met voorheen, is de professionalisering. Niet alleen voor de sporter zelf (in het paspoort kan je als beroep sporter zien staan), maar ook voor de mensen om hen heen. Masseurs, haptonomen, journalisten, bestuurders, materiaalverzorgers, trainers, coaches, ballenjongens, kantinebeheerders, zaakwaarnemers, adviseurs, zij allen profiteren van de veranderde positie van sport.

Voetbal rules

Voetbal is de meest beoefende sport ter wereld en trekt ook de hoogste kijkersaantallen. Geboren op Engelse scholen, concurrent van rugby en aanverwante sporten, overgewaaid naar het vasteland en de Engelse koloniën en vervolgens over de hele wereld. Rond 1880 introduceerde de Haarlemmer Pim Mulier het voetbal in Nederland, iets dat hij ook deed met een aantal andere sporten. Terecht is hij wel de peetvader van de Nederlandse moderne sportbeweging genoemd. Merkwaardig is wel dat hij tijdens zijn werkzame leven, op Sumatra, vrijwel niets

aan of voor de sport heeft gedaan. Indië trouwens maakte in 1893 met voetbal kennis via een Engelse schooljongen.

Voetbal is een sport die door de hele wereld wordt beoefend, met gelijklopende spelregels. In Azië voetbalde men tot de Tweede Wereldoorlog normaliter op blote voeten. De wereldvoetbalbond, FIFA, verbodt dit. In sommige Afrikaanse landen speelde men aanvankelijk met twaalf man, en ook dat verbodde de FIFA. Ieder land is welkom om te voetballen, maar dit gebeurt wel op de regels en voorwaarden die de internationale voetbalwereld stelt.

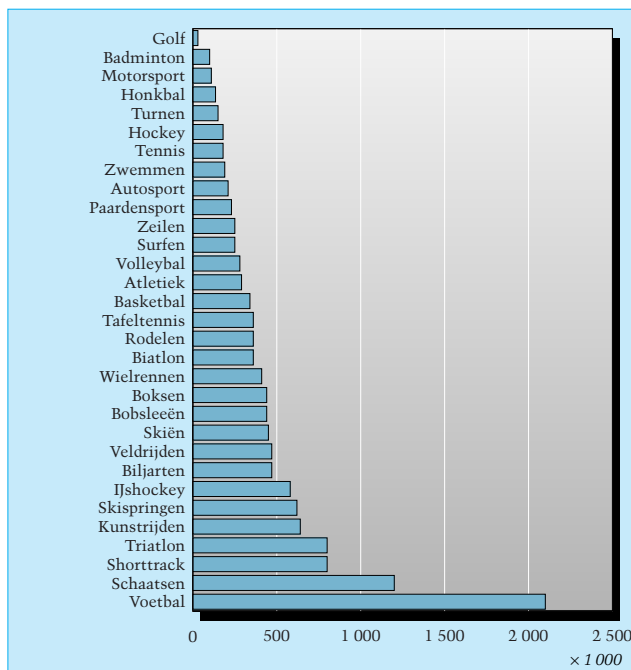
Egaliserende invloed

Er is het nodige veranderd in de waardering van sport: onze kleding en zeker de kleding van jongeren is zeer gevoelig geworden voor sportinvloeden. We zijn niet zo ver als in Engeland waar het dragen van voetbal- of rugbyshirts tot de dagelijkse uitdossing behoort, maar de tijden dat men zich beslist niet in sportkleding op straat begaf, zijn voorbij.

Van sportbeoefening gaat een egaliserende invloed uit. Want overal ter wereld zijn de spelregels hetzelfde. In het begin van voetbal (rond 1860) werd gesteggeld over het aantal deelnemers, de lengte van de wedstrijd, de puntentelling, de kleding, de afstand tussen de doelpalen en ga zo maar door. Thans kan voetbal of sport in het algemeen een rol spelen bij de aanpak van raciale vooroordelen. Want wat zou het Nederlandse voetbalelftal nu zijn zonder de invloed van Gullit, Davids en Kluyvert? Zo kan sport niet alleen lichamelijke, maar ook geestelijke en maatschappelijke bevrijding opleveren. ▶

Nico van Horn

Televisiekijkers per uitzending naar tak van sport, 1996

Ledental sportbonden

